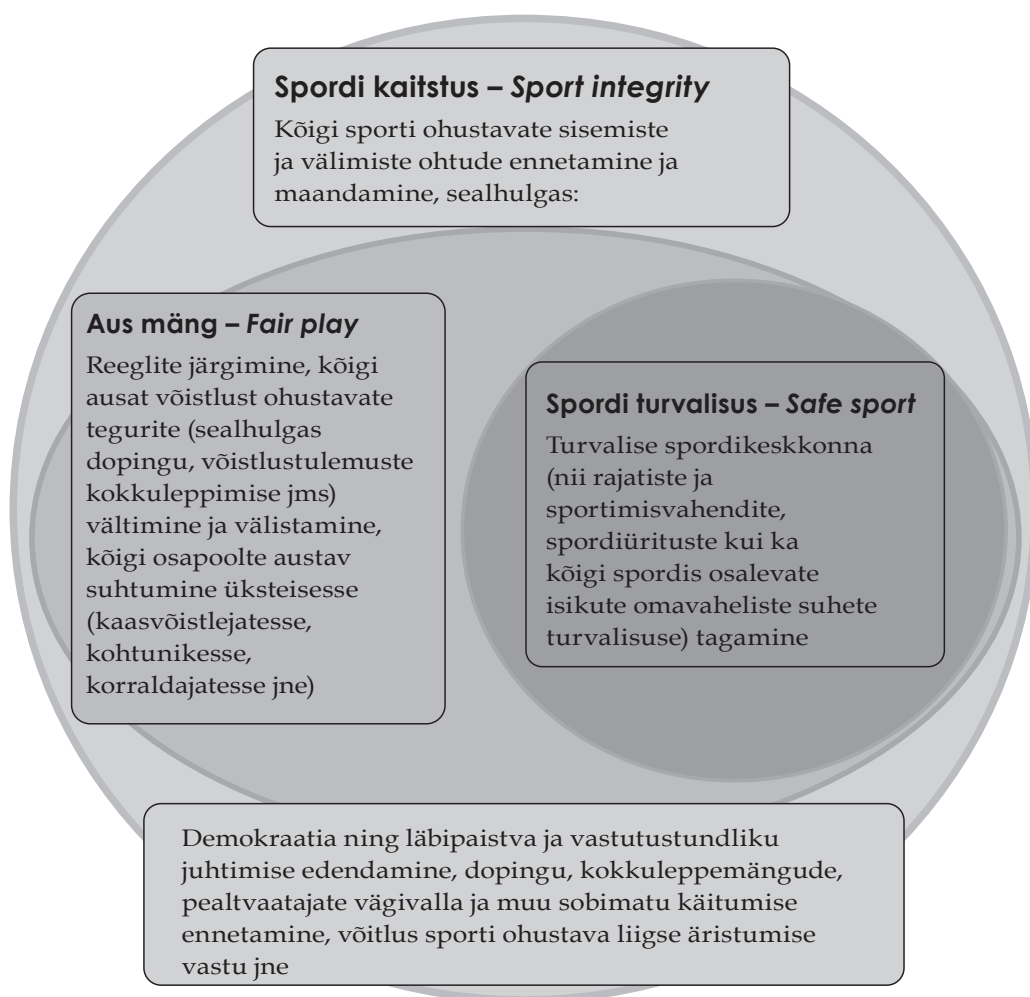

SPORDI KAITSTUS

ILONA KIVISIK

SPORDI KAITSTUS

Spordi kaitstus (*sport integrity*) on koondmõiste, mis ühendab endas poliitilisi põhimõtteid, strateegiaid ja meetmeid, mille eesmärk on tagada ohutu ja turvaline spordikeskkond, et kaitsta sporti ja spordis osalejaid (sportlasi, treenereid, tugi-personali, toetajaid, fänne jt) võimalike ohtude ja riskide, sealhulgas ahistamise ja väärkohtlemise eest.

Eesmärk on tagada ohutu ja turvaline spordikeskkond, et kaitsta sporti ja spordis osalejaid (sportlasi, treenereid, tugipersonali, toetajaid, fänne jt) võimalike ohtude ja riskide, sealhulgas ahistamise ja väärkohtlemise eest

Joonis 1. Spordi kaitstuse aspektid

NB!

Spordi kaitstusega seotud teemad.

- **Ausa mäng** (*fair play*) on spordieetika keskne mõiste. Ausat mängu nõutakse igalt sportlaselt. See tähendab, et tuleb kinni pidada spordiala reeglitest, austada kaasmängijaid, võistkonnakaaslast, treenereid ja sporti kui sellist. Ausa mängu põhimõtted on spordi lahutamatu osa.
- **Sportlaste füüsilise ja emotsionaalse heaolu tagamine ning turvalise spordikeskkonna loomine**, sh arstiabi kättesaadavus, spordivigastuste ennetamine, tervisekahjustusi või ületreenimist ennetavate ohutusnõuete järgimine jms.
- **Spordiürituste turvalisus**, mis hõlmab ennetavaid meetmeid turvalise ja positiivse keskkonna tagamiseks spordivõistlustel ja -üritustel. Eesmärk on ennetada võimalikke rahutusi, pealtvaatajate/fännide emotsionaalselt ja füüsiliselt vägivaldset käitumist jms.
- Sportlikku konkurentsi mõjutava **dopingu tarvitamise ja ebaausa käitumise ennetamine**.
- Sporditulemuste mitte-ettearvatavust ohustava **sporditulemustega manipuleerimise vastane ennetustegevus**
- Spordiorganisatsiooni **vastutustundlik ja läbipaistev juhtimine**, lähtudes Euroopa ja Eesti spordi harta, spordiseaduse, reeglistiku „Hea juhtimise tava spordiorganisatsioonis“, treenerite eetikakoodeksi jm norm- ja juhisdokumentide põhimõtetest. Spordiorganisatsiooni sisese spordi kaitstuse poliitika ja reeglistiku väljatöötamine ning rakendamine aitab ennetada väärkohtlemist – nii füüsilist, emotsionaalset kui ka seksuaalset.

Selleks, et sport oleks kindlalt kaitstud, tuleb **treenerina järgida kehtestatud regulatsioone ning edendada positiivseid väärtusi/hoiakuid** – nagu ausus, austus, lugupidamine ja võrdsus –, kus pole kohta pettustele, intriigidele ning emotsionaalsele ega füüsilisele väärkohtlemisele.

Spordi kaitstuse kaudu tagatakse spordi positiivne mõju ühiskonnale tervikuna. Esikohale seatakse aus ja eetiline käitumine, kaitstes sportlaste/treenitavate tervist. Ausa spordi põhimõtete järgimiseks tuleb välja töötada **spordiorganisatsiooni sisesed käitumisjuhised**, mis on suunatud spordiga seotud riskide ja väärkohtlemise ennetusele.

SPORDIEETIKA ALUSED

19. sajandil kujunes välja tänapäevane spordimaastik. Prantsuse haritlase parun Pierre de Coubertini eestvedamisel hakati alates 1896. aastast korraldama rahvusvahelisi olümpiamänge. Pierre de Coubertin soovis spordivõistluste kaudu muuta maailma paremaks paigaks. Tema jaoks oli võistluste korraldamine nii sportlik, hariduslik kui ka kultuuriline ettevõtmine, mille kaudu õpetada noortele rahumeelset koostegutsemist ja üksteisest lugupidamist, ühendades seejuures kogu maailma. Neid mõtteid nimetatakse tänapäeval olümpialiikumise aluspõhimõteteks. Eesti kirjanik Jüri Tuulik on Pierre de Coubertini mõtted kokku võtnud järgmiselt: „Olümpism on usk sellesse, et ilus ja õilis on üle inetust ja alatust, et ausa mäng on üle pettusest ja salakavalusest, et inimese vaimne ja kehaline täius on see harmoonia, mis väärrib ülimalt lugupidamist.“

Spordieetika on eetika haru, mis käsitleb ausa spordi põhimõtteid, reguleerides spordiga seotud käitumist ja suhtumist. Teisiti öeldes on spordieetika sportlase käitumisnormide kogum, mis eeldab temalt austavat suhtumist kaasvõistlejaisse ja pealtvaatajaisse ning seda, et ta tugineb parimate tulemuste poole püüeldes ainult oma üleolekule jõus või oskustes, mitte ei tarvita dopingut ega kasuta muid ebaausaid võtteid. Need põhimõtted on olulised spordi jätkusuutliku, tervisliku ja ausa arengu jaoks, aidates säilitada spordi positiivset mõju ühiskonnale.

Selleks, et sport oleks kindlalt kaitstud, tuleb treenerina järgida kehtestatud regulatsioone ning edendada positiivseid väärtusi/hoiakuid

Spordieetika käsitus on nii Euroopa kui ka Eesti spordiharta oluline osa. Spordieetika on väärtuspõhisele spordile omane mõtlemis- ja tegutsemisviis, mis toetab ausat sporti, võrdsust, pühendumist, julgust, meeskonnavaimu, seaduste ja reeglite järgimist, lugupidavat suhtumist keskkonda, enese ja teiste austamist, kogukonnavaimu, sallivust ja empaatiat. Spordieetika hõlmab ka inimõiguste austamist spordis ja võrdse kohtlemise põhimõtte järgimist olenemata spordis osaleja soost, vanusest, rassist, seksuaalsest orientatsioonist või sportlikust võimekusest.

Kõik spordis osalejad – sportlased, treenerid ja muu tugipersonal, fännid jt – peavad juhinduma kokkulepitud väärtustest ja kehtestatud normidest. Eesmärk on luua kõikidele spordis osalejatele positiivne spordikeskkond, mis võimaldab sportlastel ja teistel spordis osalejatel nautida oma tegevust ilma tarbetute riskide ja ohutusprobleemideta.

VÄÄRKOHTLEMINE SPORDIS

Spordiga tegelemine toob inimesele füüsilist, emotsionaalset ja sotsiaalset kasu. Samas võib kerkida ohte heaolule, mistõttu on oluline tunda ja rakendada spordi kaitstuse põhimõtteid ja treenerite eetikakoodeksist tulenevaid põhimõtteid.

Sport peab olema turvaline spordi kaitstuse kõikides aspektides (vt joonist 1). See tähendab, et igal juhul peab olema võimalus osaleda spordis inimõigusi austavas turvalises spordikeskkonnas. Turvalise spordikeskkonna loomisel tuleb järgida Euroopa ja Eesti spordihartas esitatud mõtteviise (mis ei näe spordis kohta sellistele negatiivsetele käitumistele nagu dopingu kasutamine, toidulisandite kuritarvitamine, nii füüsiline kui ka verbaalne vägivald, laste, noorte ja naiste seksuaalne ahistamine ja väärkohtlemine, noorsportlastega kauplemine, diskrimineerimine jne). Turvalist spordikeskkonda iseloomustavad positiivsed inimestevahelised suhted, lugupidamine, õiglus ja vägivalla puudumine sportlase suhtes.

Turvalise spordikeskkonna loomisel on väga oluline roll treeneril. Treeneril kui lastega töötaval isikul on lastekaitseaduse järgi kohustus tagada lapse heaolu. Lastekaitse võtmeisikuna on treeneril kohustus abivajajast või hädaohus olevast lapsest teada anda.

Selleks, et treenerina spordis väärkohtlemist ennetada, tuleb mõista väärkohtlemise olemust, selle eriilmelisi vorme ja riske. Väärkohtlemist spordis mõjutab asjaosaliste kultuuriline taust, spordikorraldus ning treenerite ja sportlaste usaldus- ja võimusuhe.

Treenerite eetikakoodeksi järgi on treener eeskuju ja võtmeisik sellise spordieetikat järgiva treeningukeskkonna loomisel, kus pole kohta mistahes väärkohtlemisel. Väärkohtlemine võib olla 1) füüsiline, 2) emotsionaalne (vaimne), 3) seksuaalne, 4) hooletusse jätmine või 5) muu teise isiku ärakasutamine, mille tulemuseks on kahju tervisele või oht elule. Lisaks treeneripoolsele väärkohtlemisele võib väärkohtlemist ette tulla ka teiste spordis osalejate (sportlased, tugipersonal) vahel.

Kultuuriline taust on seotud erinevate väärtuste ja hoiakutega ning võib mõjutada treenitavate suhtumist treenerisse kui autoriteeti. Mõnes kultuuris võib taluvus väärkohtlemise suhtes olla suurem, samas kui teistes kultuurides aktsepteeritakse üksnes vastastikust lugupidamist ja austust. Samuti võivad kultuurilised normid ja stereotüübid mõjutada soolist väärkohtlemist spordis, sest mõned kultuurid soodustavad meeste ja naiste võrdõiguslikkust, samas kui teised võivad olla patriarhaalsed ning soodustada soolist ebavõrdsust ja diskrimineerimist, mida Eesti kultuuriruumis loetakse väärkohtlemiseks. Kultuuriline taust mõjutab ka käitumist ja suhtlemist, näiteks võivad mõned inimesed olla avatumad ja otsekohesemad, teised aga eelistavad kaudsemat ja viisakat suhtlemist. Selleks, et ühes kultuuriruumis edukalt toime tulla ja ühtemoodi asjadest aru saada, tuleb kehtestada reeglid, mis on kooskõlas selles kultuuriruumis kehtivate tavade ja normidega.

Turvalist spordikeskkonda iseloomustavad positiivsed inimestevahelised suhted, lugupidamine, õiglus ja vägivalla puudumine sportlase suhtes

Selleks, et treenerina spordis väärkohtlemist ennetada, tuleb mõista väärkohtlemise olemust, selle eriilmelisi vorme ja riske

NB!

Treeneri ja sportlase usaldus- ja võimusuhe võib olla nii positiivne kui ka negatiivne väärkohtlemist mõjutav tegur

Emotsionaalne väärkohtlemine on teisele isikule emotsionaalse kahju tekitamine

Füüsiline väärkohtlemine on tahtlik füüsilise jõu kasutamine, mis võib põhjustada kannatanule kergemaid, raskemaid või eluohtlikke füüsilisi ja psühholoogilisi kahjustusi

Seksuaalne väärkohtlemine on sportlase kaasamine igasugusesse seksuaalsesse tegevusse, millega ta ei ole nõus või mille sisust ta aru ei saa

Mitmed uuringud kinnitavad, et väärkohtlemist spordis mõjutab **spordikorraldus**, sealhulgas eelkõige väärkohtlemist ennetavate reeglite puudumine organisatsioonis. Spordiorganisatsioonidel on oluline luua väärkohtlemist ennetavad käitumisjuhised, kus kirjeldatakse füüsiliseks, emotsionaalseks ja seksuaalseks väärkohtlemiseks loetavaid ebasobivaid tegevusi. Spordiorganisatsioon peab määratlema, milline käitumine on lubamatu ja millised on rikkumise korral sanktsioonid.

Treeneri ja sportlase usaldus- ja võimusuhe võib olla nii positiivne kui ka negatiivne väärkohtlemist mõjutav tegur. Usaldus- ja võimusuhe loob treenerile soodsa pinnase treenitava väärkohtlemiseks, sest treenitav sõltub treenerist ja on seetõttu kaitsetum. Treener võib usaldus- ja võimuset kuritarvitada manipuleerimise kujul. Näiteks võib treener ähvarduste või lubadustega sundida treenitavat tegema midagi, mida treenitav ei soovi.

Spordis on enim levinud emotsionaalne väärkohtlemine, näiteks pidev kriitika, solvangud või alandamine, mille tagajärjel tunneb treenitav ennast alaväärsitatuna. Millegipärast arvatakse, et treenitava peale karjumine aitab treenitaval saavutada paremaid sportlikke tulemusi, sest siis pingutab ta rohkem. Paraku on selline mõtteviis iganenud, sest välise motivatsiooni (hirmu) ajel tehtaval sportlikul pingutusel on lühiajaline mõju. Uuringud kinnitavad, et treenitavad taluvad treeneripoolset väärkohtlemist või vaikivad pealt nähtud väärkohtlemisest, sest kardavad kaotada treeneri toetust või sattuda ise väärkohtlemise ohvriks. Palju on räägitud treeneripoolsest väärkohtlemisest, kuid ette võib tulla ka juhtumeid, kus treenitavad ise väärkohtlevad üksteist või satub hoopis treener kas treenitavate või lastevanemate poolse väärkohtlemise ohvriks. Selleks, et treenerina ennetada väärkohtlemist, on vaja reegleid (kasvõi treeningurühma-siseseid), mis kaitsevad treenitavaid ja ka treenereid väärkohtlemise või arusaamatuste/konfliktide eest.

VÄÄRKOHTLEMISE LIIGID

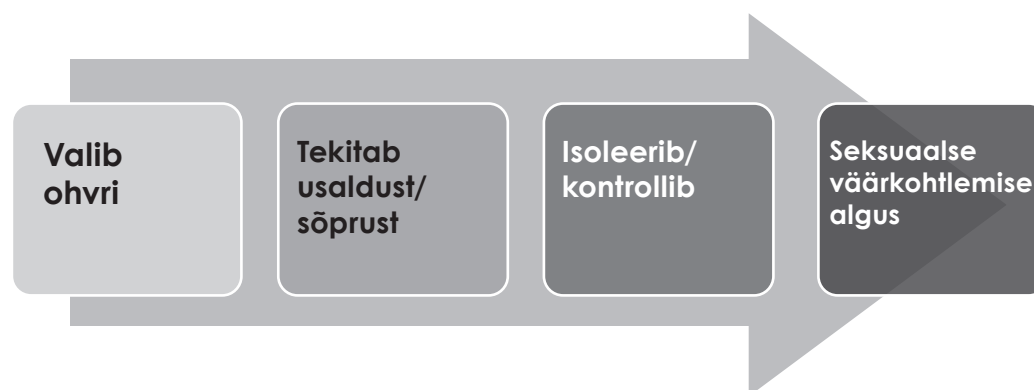
Emotsionaalne väärkohtlemine on teisele isikule emotsionaalse kahju tekitamine, mis võib avaldada negatiivset mõju tema emotsionaalsele ja sotsiaalsele arengule. Emotsionaalne väärkohtlemine on näiteks see, kui treener karjub sportlase peale, halvustab sportlast, on sportlasega suheldes sarkastiline, ironiseerib, diskrimineerib, alandab, mõnitab või jätab sportlase tagasisidest ilma, põhjustades oma tegevusega sportlasele emotsionaalse pingeseisundi. Emotsionaalset väärkohtlemist peetakse spordis üheks sagedamaks väärkohtlemise vormiks (liigiks), mida esineb erinevatel tasemetel (on leitud, et kõrgemal tasemel sagedamini) ja mida normaliseeritakse erinevatel põhjustel. Emotsionaalne väärkohtlemine võib esineda teistest väärkohtlemise liikidest eraldi, kuid on alati füüsilise ja seksuaalse väärkohtlemise ja hooletusse jätmise lahutamatu osa.

Füüsiline väärkohtlemine on tahtlik füüsilise jõu kasutamine (löömine, näpistamine, tutistamine jne), mis võib põhjustada kannatanule kergemaid, raskemaid või eluohtlikke füüsilisi ja psühholoogilisi kahjustusi. Spordis võib füüsiline väärkohtlemine aset leida näiteks siis, kui treeningtsükli intensiivsus ületab sportlase kehalist võimekust või kui treener sunnib sportlast tegema tema tervisele ohtlikke harjutusi või vigastusest hoolimata võistlustest osa võtma või treenima. Füüsiliseks väärkohtlemiseks loetakse ka dopinguga manustamist või dopinguga tarvitamisele kallutamist.

Seksuaalne väärkohtlemine spordis on sportlase kaasamine igasugusesse seksuaalsesse tegevusse, millega ta ei ole nõus või mille sisust ta aru ei saa ning mille paneb toime täiskasvanu või teine laps, kes on kannatanuga vanuse või arengutaseme poolest vastutus-, usaldus- või võimusuhtes (WHO, 2010). Eristatakse seksuaalset väärkohtlemist ja seksuaalset ahistamist. Seksuaalne väärkohtlemine on seotud tahtvastase või mittekonsensusliku (nt lapse puhul, kes teo sisust aru ei saa) seksuaalaktiga, **seksuaalne ahistamine** aga igasuguse soovimatu, pealetükki-va ja teise inimese väärkust alandava seksuaalset laadi tähelepanuga. Seksuaalne ahistamine võib olla sõnaline (suulised ja/või kirjalikud seksuaalse alatooniga

kommentaarid, naljad, ettepanekud jne), mittesõnaline (sobimatud pilgud või irvitused, seksuaalse sisuga piltide näitamine või saatmine jms) või füüsiline (soovimatud puudutused, kallistused jms). Seksuaalne väärkohtlemine ja ahistamine võib aset leida erinevate spordis osalejate vahel, näiteks võivad treeningukaaslased provotseerida teisi treeningukaaslasi seksuaalse sisuga tegevustele (nt tegema seksuaalse sisuga videoid). Kui seksuaalsuhe ei toimu vastastikusel nõusolekul, on igal juhul tegemist kuriteoga, sõltumata sellest, kas tegemist on noorte omavahelise suhte või suurema vanusevahega isikutega.

Spordis eskaleerub seksuaalne väärkohtlemine järgmise skeemi (valemi) järgi (*grooming* on suhte loomise ja ärakasutamise protsess):

Spordis eskaleerub seksuaalne väärkohtlemine suhete loomise ja ärakasutamise protsessi järgi (inglise keeles "grooming")

Inglise keeles nimetatakse seda protsessi sõnaga *grooming*. See tähendab olukorda, kus alaealisega (lapsega) usaldus- või võimusuhtes olev täiskasvanu temaga manipuleerib ja/või teda sunnib eesmärgiga kaasata ta seksuaalsesse tegevusse. Et treener oskaks selliseid olukordi märgata ja neist teavitada, on oluline mõista, kuidas selline tegevus eskaleerub.

Esimene samm: väärkohtleja võtab potentsiaalse ohvri sihikule (*grooming*).

- ✓ Ta valib välja, kes võib olla haavatav/sõltuv, jälgib teda ja kontrollib tema käitumist, et otsustada, milline strateegia sobib kõige paremini.
- ✓ Ta jälgib last, kellel võib olla sotsiaalseid raskusi (nt madal enesehinnang, probleemid perekonnas, eakaaslaste kius, riskikäitumine jne).
- ✓ Ta näitab lapse vastu üles huvi, nii et laps arvab, et temast hoolitakse ja teda tahetakse aidata.
- ✓ Ta testib lapse vastuvõtlikkust ja usaldusväarsust, näiteks rikub väheolulisi (väiksemaid) reegleid, et näha, kas laps ta reedab, kui ta palub lapsel saladust hoida.
- ✓ Kui laps väärkohtlejat ei reeda, võivad sündmused hakata eskaleeruma.
- ✓ Väärkohtleja hakkab looma sõprust väljaspool nende tavalist kokkupuutekeskkonda (nt spordiorganisatsiooni). Esmased kohtumised võivad toimuda „juhuslikult“ kohtades, kus laps tavaliselt käib, või väärkohtleja võib hakata sõprust looma sotsiaalmeediarakenduste kaudu.

Teine samm: väärkohtleja hakkab last ümbritsevaid täiskasvanuid ja keskkonda ette valmistama.

- ✓ Väärkohtleja loob usaldusliku (manipuleeriva) suhte last ümbritsevate oluliste inimestega, et säilitada juurdepääs lapsele.
- ✓ Ta püüab saada teada mingi lapsele olulise saladuse.
- ✓ Ta paneb lapse tundma end eriliselt, veetes üha rohkem aega temaga koos (jagab enda lugusid ja/või teeb kingitusi).
- ✓ Usalduse loomiseks annab ta nii lapsele kui ka kogu perele nõu või teeb kingitusi.

NB!

- ✓ Ta loob tingimused üksühele kohtumisteks lapsega (valib kellaajad ja koha ning käsib lapsel kohtumisi saladuses hoida, tuues põhjenduseks, et muidu muutuvad teised teada saades kadedaks).
- ✓ Ta kasutab ära enda usaldus- või võimupositsiooni, et sundida last enda esitatud tingimusi täitma.

Kolmas samm: väärkohtleja isoleerib ohvri, kontrollib teda ja tekitab temas lojaalsust.

- ✓ Ta omab lapse üle suurt kontrolli. Ta püüab last tugivõrgustikest välja löigata, et tekitada tal isolatsioonitunne ja vajadus usaldada väärkohtlejat toetuse ja kinnituse saamiseks.
- ✓ Väärkohtleja alandab lapsele lähedasi inimesi, kelle toest või eravestlustest võib laps samuti sõltuda. Ta väidab, et sõbrad ja perekond „lihtsalt ei mõista sind“, ning keelab lapsel abi saamiseks nende poole pöörduda.
- ✓ Mõnikord seab ta lapse tegevused kahtluse alla ja seejärel karistab (nt hakkab last vältima), seejärel aga paneb lapse tundma end taas õnnelikult.
- ✓ Kasutades ära lapse saladusi, soodustab ta lapse vaikimist (kontrollib, hirmutab ja/või lubab midagi). Ta testib lapse reaktsiooni ning suurendab lapses häbi- ja süütunnet.

Neljäs samm: väärkohtleja hakkab ohvrit väärkohtlema ja lubab hoida seda saladuses.

- ✓ Ta kasutab ära eelmistes sammudes tekkinud usaldust, häbi- ja süütunnet ning kohustust vaikida.
- ✓ Ta võib järk-järgult ületada sündsä kehalise kontakti piire, alustades tehnilise elemendi õpetamisest ja minnes sealt edasi sobimatute (seksuaalse alatooniga) puudutusteni.
- ✓ Ta võib pakkuda mõnuaineid, nt alkoholi.
- ✓ Ta ütleb, et see on nende ühine saladus.
- ✓ Ta võib olla eelnevalt töödelnud teisi lapsi/täiskasvanuid, et nad tema välja valitud ohvrit ei usuks, kui ta tulevikus peaks väärkohtlemise (ärakasutamise) avalikustama.
- ✓ Ta võib ähvardada last, et kui laps kellelegi teatab, siis ta avalikustab tema saladused ja viskab ta rühmast (treeningrühmast) välja.

*Grooming'*ut teostavat isikut ei ole lihtne ära tunda. See võib olla kes iganes, sealhulgas treener. Tavaliselt on ta ohvrile lähedane usaldusväärne isik. *Grooming'*u ohvriks võivad sattuda nii lapsed kui ka täiskasvanud.

Ahistamine. Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik on defineerinud ahistamise soovimatu, ebameeldiva korduva käitumisena, mis toob kaasa alandava, ründava, solvava või vaenuliku keskkonna ja mis põhineb näiteks kellegi sool, rassil, nahavärvil, rahvusel, usutunnistusel või veendumustel, vanusel, puudel või seksuaalsel sättumusel.

Hooletusse jätmise on Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutus (EADSE, 2021) defineerinud kui vanema või hooldaja (sh treeneri) kohustuste mittetäitmise, mille tagajärjel võib kahjustuda lapse eakohane areng ning vaimne ja füüsiline tervis. Spordis võib hooletusse jätmise olla näiteks ebapiisava puhkuse andmine, ületreenimine, joogita jätmise, ebasobivate treeningmeetodite kasutamine, ignoreerimine või muud sarnased tegevused, mis seavad ohtu lapse tervise kui terviku. Eestis kehtiva lastekaitseaduse § 24 lõige 1 keelab lapse hooletusse jätmise ning vaimse, emotsionaalse, kehalise ja seksuaalse väärkohtlemise, sealhulgas lapse alavääristamise, hirmutamise ja kehalise karistamise, samuti lapse karistamise mistahes muul viisil, mis ohustab tema vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist.

Ahistamine on soovimatu, ebameeldiv korduv käitumine, mis toob kaasa alandava, ründava, solvava või vaenuliku keskkonna

Hooletusse jätmise on vanema või hooldaja (sh treeneri) kohustuste mittetäitmine, mille tagajärjel võib kahjustuda lapse eakohane areng ning vaimne ja füüsiline tervis

VÄÄRKOHTLEMISE OHUKOHAD SPORDIS

- Emotsionaalsed väljaütlemised: selgita treenitavatele, milline kõneviis on spordi kaitstuse põhimõtete järgi lubatud ja milline mitte. Anna teada, et eksimuse korral tuleb vabandada.
- Füüsiline kontakt (treeneri ja treenitava vahel): mõningatel juhtudel on spordis füüsiline kontakt vältimatu, näiteks julgustamisel või tehnilise elemendi õpetamisel. Anna teada / räägi treenitavatega läbi võimalikud füüsilist kontakti nõudvad situatsioonid, et ei tekiks arusaamatusi. Aktsepteeri teise isiklikku ruumi.
- Autoritaarsed suhted treeneri ja treenitava / lapse ja täiskasvanu vahel: leppige kokku spordieetikast lähtuvad käitumisjuhised, kaasates nende koostamisse nii treenitavaid kui ka lapsevanemaid. Leppige kokku ka tegutsemise eksimuse korral (vabandamine, treeningukeeld vms). Rakendage võrdsusprintsipi.
- Ühised riietus- ja duširuumid: spordis võib treeneril ette tulla vajadust siseneda riietus- või duširuumi, kuid see ei saa olla iseenesestmõistetav. Leppige kokku, millistel tingimustel seda tohib teha, kaasake vabatahtlikeks abilisteks lapsevanemaid ja veenduge, et ühelgi treenitaval ei ole selle vastu midagi (kõik saavad reeglitest ühtemoodi aru) ja et nad teavad, millistel juhtudel ja põhjustel te neis ruumides käite.
- Ühise transpordi kasutamine: treeneri ja treenitava ühise transpordi kasutamise vajadusest (nt võistlustele sõitmiseks) teavita lapsevanemat (eestkostjat) ja saa temalt nõusolek. Veendu, et organisatsiooni juhtkond on ühise transpordi kasutamisest teadlik. Võtmesõnad on „säilita avatus“.
- Laagrid/võistlused.

TREENERI ROLL VÄÄRKOHTLEMISE ENNETAMISEL

Treener peab:

- järgima ausa spordi põhimõtteid, sh treenerite eetikakoodeksit;
- tegutsema spordiorganisatsioonis kehtestatud reeglite järgi;
- tegutsema avatuse põhimõttel;
- tõstma teadlikkust ausast spordist ja vajadusel välja töötama treeningul käitumise juhised.

Mõned soovitused positiivse spordikeskkonna loomiseks ja treeningute läbiviimiseks:

- Treenerid, kaasa arvatud kogu spordipersonal, peavad lastega töötades tegutsema vastavalt oma rollile. Vältida tuleb ühtede laste soosimist võrreldes teistega, kingituste tegemist (v.a auhinnad) ja üksühele kohtumisi, sh väljaspool sporditegevust. Treener peab mõistma, et lastega rääkimine ei ole sama mis täiskasvanutega rääkimine. See tähendab, et suhtlemisel tuleb kasutada laste arengutasemele vastavat sõnavara ja valida sobiv hääletoon. Omavaheline vestlus peab olema selge, edasi viiv ja last toetav. Lastele tuleb anda selged juhised, kuidas positiivselt käituda. Selleks tuleb luua õiglane, lugupidav ja laste arengule vastav positiivne spordikeskkond.
- Selleks, et positiivne spordikeskkond reaalselt toimiks, tuleb teostada pidevat järelevalvet ning iga spordis osaleja, sealhulgas treener, peab oskama väärkohtlemist märgata, et vajadusel sekkuda. Arusaamatuste vältimiseks ja enda kaitseks tuleb treenitavatega sotsiaalmeedias suhteldes kaasata vestlusesse lapsevanemaid ning vestlused peaksid sisaldama üksnes treeningute ja võistlustega seotud infot („tänapäev treeninguaeg lükkub edasi“ jne).
- Mõningatel juhtudel tuleb ette videote ja piltide tegemist, näiteks võistlustel või treeningul, mistõttu on äärmiselt oluline omavahel kokku leppida, kas,

NB!

Väärkohtlemise ohukohad spordis on emotsionaalsed väljaütlemised, füüsiline kontakt, autoritaarsed suhted, riietus- ja duširuumid, ühise transpordi kasutamine, laagrid ja võistlused

Treener peab järgima ausa spordi põhimõtteid, sh treenerite eetikakoodeksit, tegutsema spordiorganisatsioonis kehtestatud reeglite järgi, tegutsema avatuse põhimõttel, tõstma teadlikkust ausast spordist ja vajadusel välja töötama treeningul käitumise juhised

NB!

kuidas ja millal pilte sotsiaalmeedias või mujal jagada (küsida vanemalt/eestkostjalt nõusolek).

- Füüsilise kontakti juures tuleb lähtuda abistamise, julgustamise või tehnika korrigeerimise vajadusest ja arvestada sellega, et lapsel on õigus öelda, kui mingi olukord talle ebamugavust tekitab.
- Spordiüritusele reisimine on lastele suurepärane võimalus uute oskuste, sõpruse ja huvide arendamiseks. Ööbimistega väljasõidud (võistlused, laagrid) tuleb kindlasti kooskõlastada spordiorganisatsiooni juhtkonna ja lastevanematega. Enne väljasõitu tuleb üle korrata reeglid ja reeglite rikkumise korral rakendatavad sanktsioonid. Lastele peab jääma õigus võtta igal ajal ühendust vanemaga, kui nad seda soovivad.
- Riietusruumid on eraldatud alad ja nendes ruumides võivad lapsed olla eriti haavatavad, seega tuleb ühest küljest tagada laste õigus privaatsusele ja teisalt neid sealses olukorras kaitsta.
- Arusaamatuste ärahoidmiseks tuleb treeneril vältida üksühele olukordi, kaasates julgustustegevusse lapsevanemaid.
- Treeneril tuleb veenduda, et tema treenitavad teaksid, kellega rääkida, kui nad tunnevad ennast ebaturvaliselt või on langenud väärkohtlemise ohvriks.

Treener on lugupidava, positiivse, turvalise ja toetava keskkonna looja, edendades sellist sportlikku keskkonda, kus treenitavad tunnevad end vabalt ning kus austatakse igäühe õigusi ja väärikust.

Treener peab hoolikalt jälgima sportlaste arengut ja käitumist, et märgata võimalikke väärkohtlemise märke. See hõlmab ka sportlastega peetavaid individuaalseid arenguveestlusi eesmärgiga saada neilt tagasisidet, et nende muredele tähelepanu pöörata. Kui treener märkab või kahtlustab väärkohtlemise/väärkäitumise juhtumit, peab ta tegutsema vastavalt organisatsiooni kehtestatud reeglistikule/juhistele. Keskkel kohal on avatuse põhimõte, mis tähendab, et oluline on suhelda lastevanemate, teiste treenerite ja spordiorganisatsioonidega. Koostöö aitab tagada avatuse ja ühtses kultuuriruumis olemise.

Kokkuvõttes peab treener olema teadlik oma rollist, et tagada kõigile spordis osalejatele turvaline, kaasav ja eetiline spordikeskkond. Treeneri organiseeritus, toetus ja eeskuju on olulised, et luua positiivne spordikeskkond, mis toetab sportlaste/treenitavate sportlikke saavutusi ning mõjub positiivselt nende sotsiaalsele, emotsionaalsele ja füüsilisele arengule.

Spordieetika põhimõtteid järgiv treener sekkub mistahes väärkäitumisse ja nõuab selle lõpetamist ning vajadusel teavitab organisatsiooni juhtkonda või teatab abivajavast lapsest (sportlasest) lasteabi telefonil 116111. Ohus olevast lapsest tuleb teatada telefonil 112.

Spordi kaitstuse meetmeid järgides saab ennetada väärkäitumise normaliseerimist spordis. Kui me mistahes väärkäitumisse ei sekku, on mittesekkuja kaasosaline.

Kehtestatud organisatsioonisiseseid käitumisjuhiseid aitavad spordis väärkohtlemist/väärkäitumist ennetada. Käitumisjuhiste järgimine peab olema kõikidele organisatsiooni liikmetele, töötajatele ja lepingulistele klientidele kohustuslik. Treener kui võtmeisik tutvustab organisatsioonisiseseid käitumisjuhiseid sportlastele ja lastevanematele ning tegutseb ka ise vastavalt kehtestatud juhistele.

Treener peab olema teadlik oma rollist, et tagada kõigile spordis osalejatele turvaline, kaasav ja eetiline spordikeskkond

Treener sekkub mistahes väärkäitumisse ja nõuab selle lõpetamist ning vajadusel teavitab organisatsiooni juhtkonda või teatab abivajavast lapsest (sportlasest) lasteabi telefonil 116111

Spordi kaitstuse meetmeid järgides saab ennetada väärkäitumise normaliseerimist spordis

Kordamisküsimused:

1. Mis on spordi kaitstus?
2. Millised on spordieetika põhimõtted?
3. Mis on väärkohtlemine ja milles see väljendub?
4. Milliseid meetmeid saab treener rakendada spordis esinevate ohukohtade ennetamisel?

Kasutatud kirjandus

Hannus, A. Turvalise spordi seireuuring Eestis (2023). Ülevaade eeluuringust ja rahvastikupõhisest seireuuringust. Tartu Ülikool.

Kivisik, I. (2023). Organiseeritud spordis osalejate väärkohtlemise kogemuste hindamise metoodika välja töötamine. Magistritöö. Juhendajad: S. Stoljarova ja A. Hannus. Tallinna Ülikool.

Joseph John Gurgis, Gretchen Kerr, Anthony Battaglia Figure1. SafeSportFramework. A conceptual framework that illustrates participants' dynamic understanding of Safe Sport, *Journal of Sport and Social Issues*, 2023, 47(1), lk84, DOI:10.1177/01937235221134610

World Health Organization. (2010). Preventing intimate partner and sexual violence against women. Taking action and generating evidence. London School of Hygiene and Tropical Medicine, https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44350/9789241564007_eng.pdf;jsessionid=F641E79C6E8D4EC065063DBEFB4B5E2F?sequence=1

EADSE. (2021). Eesti Antidopingu ja Spordieetika SA. Spordipersonali käitumisjuhend laste ja noorte väärkohtlemise ennetamiseks ja juhtumite lahendamiseks. Loetud aadressil: https://eadse.ee/wpcontent/uploads/2022/10/kaitumisjuhend_1.10.2022_-taiendatud

Eesti Olümpiakomitee. (2002, 1129). EOK. Eesti spordi harta. Loetud aadressil: <https://www.eok.ee/organisatsioon/spordiregulatsioonid/eesti-spordi-harta>

European Olympic Committees. (2022, 1126). Eesti Antidopingu ja Spordieetika SA. Euroopa spordieetika koodeks. Loetud aadressil: <https://eadse.ee/spordieetika-ja-aus-mang/euroopa-spordieetika-koodeks/>

Lisalugemine:

Euroopa spordi harta, Eesti spordi harta, spordiseadus, EOK treenerite eetika-koodeks, „Hea juhtimise tava spordiorganisatsioonis“.

NB!

BIOLOOGIA JA FÜSIOLOOGIA

Toimetanud Loogna, G. Inimese füsioloogia ja anatoomia, 2001

Delavier, F. Jõu, ilu ja tervise anatoomia, 2001

SPORDIMEDITSIIN

Annus, L. Noorsportlaste terviseuuringud, 2000

Jalak, R., Annus, L., Rannama, L., Eller, A. Spordimeditiin treenerile, 2004

Landõr, A., Maaros, J., Karu, T., Eller, A. Spordimeditiini rakenduslikud alused, 1997

Vuori, I., Taimela, S. (toimetajad) Liikumine ja meditsiin, 1998

Maiste, E., Matsin, T., Utso, V. Tervise ja töövõime arendamine noorukieas, 1999

Matsin, T., Jalak, R. Sport kuumas kliimas, 2004

Palo, J. Tervise käsiraamat, 2001

SPORDIPEDAGOOGIKA

Loko, J. Sporditeooria, 1996

Loko, J. Laste ja noorte spordiõpetus, 2002

SPORDIPSÜHHOLOOGIA

Vadi, M. Organisatsioonikäitumine, 2004

Toimetanud Allik, J., Rauk, M. Psühholoogia gümnaasiumile, 2002

Cialdini, R. B. Mõjustamise psühholoogia: Teooria ja praktika, 2005

ÜLDTEADMISED

Junior Achievement, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda. Majandusõpik gümnaasiumile, 2005